

Suomi–Ranska-yhdistysten liiton varhaiset alkujuuret: Alliance française ja Marie de Verneuil

Suomi-Ranska yhdistyksen (nykyään Suomi–Ranska-yhdistysten liitto) virallinen perustamisvuosi on 1947, mutta yhdistys ei syntynyt tyhjästä. Perustamista edelsi edellisen vuosisadan viimeisinä vuosikymmeninä tiivistyneet kulttuurisuhteet Suomen ja Ranskan välillä, jotka huipentuivat Alliance françaisen Helsingin-jaoston perustamiseen 1890.

Millaisista lähtökohdista Alliance française syntyi ja kuinka ranskalaista kulttuuria juurrutettiin Suomeen, jossa sen airuena toimi Marie de Verneuil?

Ranskalainen kulttuuri nautti suurta arvostusta eurooppalaisen sivistyneistön keskuudessa maan nk. *Suuresta Vuosisadasta* eli 1600-luvulta lähtien. Ranskalaista osaamista ihailtiin ja kopioitiin erityisesti kulttuurin, sivistyksen ja elämäntyylin osalta jopa siihen pisteeseen asti, että eurooppalainen sivistynyt yläluokka käytti ranskaa yleisesti seurustelukielenään. Ranskaa ihailtiin myös Suomessa, joka kuului 1800-luvulla suuriruhtinaskuntana Venäjän keisarikuntaan. Pietarilainen yläluokka oli harrastanut innokkaasti ranskan kieltä ja kulttuuria jo pitkään. Ranska-myönteisyys vahvistui entisestään 1880-luvulta lähtien, jolloin Suomessa Pohjoismaiden tapaan pyrittiin korostamaan kuulumista ”länsimaiseen” mutta ei-saksalaiseen kulttuuripiiriin. Taustalla vaikuttivat lisäksi Ranskan järjestelmälliset toimet vaikutusvaltansa lisäämiseksi sen jälkeen, kun se oli hävinnyt traumaattisen sodan Preussia vastaan 1871.

Alliance française ja ranskalainen kolonialismi

Yksi keino Ranskalle korostaa itseään kulttuurin saralla oli perustaa 21. päivänä heinäkuuta 1883 Alliance française -niminen organisaatio (AF) edistämään ranskalaisen kielen ja kulttuurin ”säteilyä” maailmassa. Alkuun taustalla vaikuttivat myös taloudelliset intressit, mutta ne vaihtuivat kuitenkin melko pian lähes yksinomaan poliittisiksi suurvaltojen mitellessä voimiaan symbolisesti kulttuurin saralla ensimmäisen maailmansodan alla. AF:n toiminnan taustalla Skandinaviassa vaikutti myös halu taistella ranskan kielen opetuksen vähenemistä vastaan. Sen perustajiin kuului aikakauden älymystöä ja sellaisia kuuluisuuksia kuin luonnontieteilijä Louis Pasteur (1822–1895), kustantaja Auguste Armand Colin (1842–1900) ja Suezin kanavan isä Ferdinand de Lesseps (1805–1894), mutta myös koululaitoksen kehittäjiä, siirtomaahallintojen virkamiehiä sekä kolmen pääuskonnon, katolilaisuuden, juutalaisuuden ja islamin edustajia. Keskeisiksi voimahamoiksi nousivat eritoten Pierre Cambon (1843–1924), Ranskan edustaja Tunisiassa, ja historioitsija-maantieteilijä, koulutarkastaja Pierre Foncin (1841–1916). Pohjimmiltaan AF oli yksi Ranskan valtion koulutukseen nojaavista kolonialistisista hankkeista. Se sai alkunsa Tunisiassa, jossa pyrittiin heikentämään 20 000 italialaisen muodostaman siirtokunnan vaikutusvaltaa maahan perustettavien ranskalaisten koulujen kautta. Katolinen kirkko oli hankkeessa tiiviisti mukana alusta

saakka lähetystyöosaamisensa vuoksi. Esikuvana toimi tehokkaaksi havaittu Tunisian Alliance israélite -juutalaisjärjestö, joka pyöritti kouluja. AF:n toiminnassa toteutettiin myös kolmannen tasavallan uudenlaisia kolonialistisia menetelmiä, jotka olivat vähemmän militaristia ja kohdemaan instituutioita hajottavia kuin aiemmin Algeriassa.

AF:n laajeneminen aina ensimmäiseen maailmansotaan saakka perustui pitkälti Pierre Foncinin (pääsihteeri 1883–1899, puheenjohtaja 1899–1914) visioihin. Siirtomaat säilyivät Levantin ohella järjestön keskeisenä toimintakenttänä koko 1880-luvun ajan, mutta myöhemmin AF palveli vahvasti myös ranskalaisen kulttuuridiplomatian välineenä ja näin osana myös hienovaraisempia kolonialistisia pyrkimyksiä. Vuoteen 1914 mennessä AF olikin saavuttanut merkittävän jalansijan Euroopassa: 16 jaostoa Hollannissa, 20 Venäjällä, 26 Isossa-Britanniassa. Pohjoismaissa järjestö oli niin ikään kattavasti edustettuna jo 1880- ja 1890-luvuilta lähtien.

AF:n keskeisiin johtohahmoihin Pariisissa kuului huomattava määrä yliopistoihmisiä. Myös Suomessa jaoston perustaminen oli pitkälti akateemisten piirien ponnistelujen tulosta ja ikään kuin kanava älymystön ja sivistyneen yläluokan *mondäänille frankofiilille*. Uusfilologinen yhdistys, joka toimi linkkinä yliopistojen ja koulumaailman välillä, muodosti tärkeän foorumin etenkin Alliance française de Helsingforsin (AFH) perustamista suunniteltaessa. *Hufvudstadsbladetissa* 4. lokakuuta 1890 julkaistun yhdistyksen kokousilmoituksen mukaan esityslistalla oli vuosikertomuksen ja pienempien tiedotusten lisäksi myös ”L’Alliance française (M:lle de Verneuil)”. Tämän ranskalaisen opettajan ja luennoitsijan, myöhemmin Suomen kansalaisuuden saaneen Marie de Verneuil’n hahmo nouseekin keskeiseksi hahmoksi Helsingin AF:n varhaisessa toiminnassa, joten on paikallaan valottaa hänen vaiheitaan hieman tarkemmin.

Marie de Verneuil, Helsingin jaoston voimahahmo

Kaksikymmentäviisivuotias Marie de Verneuil (1859–1897) saapui Suomeen viimeistään syksyllä 1884, jolloin hänestä löytyy merkintä Helsingin poliisilaitoksen passitoimiston rekisteristä. Syy Suomeen tuloon näyttää olleen Cely Mechelin (1866–1950), senaattori Leo Mechelinin (1839–1914) tytär, joka tunnettiin avarasydämisensä filantrooppina ja joka perusti muun muassa sokeain kirjaston. Sokeain pistekirjoituksen hän oli tuonut Suomeen Pariisista, joka oli hänelle frankofiilinä monella tapaa tuttu. Ennen ranskattaren saapumista Suomeen olivat Mechelin ja Verneuil viettäneet aikaa yhdessä sveitsiläisessä pensionaatissa aiemmin samana vuonna. Kansallisarkistossa säilytettävästä kirjeenvaihdosta selviää, että Verneuil saapui Helsinkiin Mechelinin vuoksi, ”jakamaan elämänsä tämän kanssa”, kuten kirjeen muotoilu kuuluu. Naisten välille syntyi syvä ja tunteikas suhde, ja liene paikallaan pohtia, olivatko he peräti rakastavaiset. Perimätietoihin perustuvien aiempien historiikkien mukaan Verneuil toimi Suomen-aikansa alussa kontra-amiraali Leopold Ludvig Toppeliuksen (1821–1890)

perheessä ranskanopettajana. Asumisjärjestely ei ollut pitkäaikainen, sillä jo seuraavan vuoden toukokuussa Marie de Verneuil tarjosi sanomalehti-ilmoituksessa ranskan kielen yksityisopetusta, osoitteenaan Mechelinien komea talo Fabianinkatu 16:ssa. Viimeistään kesästä 1886 alkaen hän näyttää ryhtyneen vuokraamaan omaa huoneistoa tai huonetta.

Ranskan kielen yksityistuntien lisäksi Verneuil piti vuodesta 1886 alkaen suurelle yleisölle suunnattuja, 1800-luvun ranskalaista kirjallisuutta käsitteleviä luentoja. Luennot saavuttivat nopeasti suurta suosiota, ja vuonna 1888 *Finland*-lehti ylisti häntä urauurtavaksi naisintellektuelliksi, josta suomalaisten koulutettujen naisten tulisi ottaa oppia. Verneuil kunnostautui myöhemmin 1890-luvulla lisäksi esseistinä ja näytelmäkirjailijana.

AFH:n perustamisen myötä Marie de Verneuil'n työ sai aiempaa vakiintuneemman muodon ja hyödytti luultavasti sitä kautta suoraan perustajaansa. Viralliseen perustamispäivän kokoukseen 12. marraskuuta 1890 hotelli Kämpiin saapui 80 henkeä, joista *Päivälehd*en mukaan ainakin 50 oli naisia. Kokoonkutsujana toimi Marie de Verneuil, joka myös piti sanomalehden kuvauksen mukaan "hauskan ja walaisewan" esitelmän ympäri maailmaa toimivan järjestön toiminnasta. Yhdistyksen säännöt vahvistava perustamiskokous järjestettiin myöhemmin marraskuussa, jolloin Verneuil valittiin varapuheenjohtajaksi. Puheenjohtajaksi nimitettiin sveitsiläissyntyinen Léon Gabriel Baudet (1848–1898), joka oli toiminut Keisarillisen Aleksanterin yliopiston ranskan kielen lehtorina vuodesta 1880.

*Päivälehd*en mukaan AF suuntasi toimintaansa erityisesti vähävaraisille, joiden ranskan kielen opiskelua se halusi helpottaa. Tätä tarkoitusta palvelemaan monessa haaraosastossa oli perustettu niin keskustelukerho kuin lukusali, minkä lisäksi jotkut niistä tarjosivat myös ilmaisia ranskan kielen kursseja varattomille. Kirjastotoiminnalla oli myös merkittävä osansa toiminnassa, kun kustantaja Armand Colin lähetti AF:n ulkomaisille haaraosastoille säännöllisesti uutuuksia. Helsingin kirjasto oli lopulta 2500 niteen laajuinen ja kovassa käytössä. Teatteritoiminta kuului keskeisesti myös AF:n toimintaan niin Helsingissä kuin muuallakin, ja pääkaupungissa siitä vastasi henkilökohtaisesti Marie de Verneuil, joka alkoi 1890-luvun alussa järjestää näytelmäiltoja. Vuosikymmenen puolivälissä AFH:n siipien suojissa perustettiin vielä ranskankielinen lastentarha. Yhdistyksen toiminta oli hyvin suosittua, ja FT Kristina Rankin mukaan sitä selittää kansallisen identiteetin muovautuminen, jossa frankofiliaa käytettiin yhtenä tärkeänä aineosana. Emojärjestön historian valossa tämä on varsin kiintoisa havainto: Venäjän kolonialistisessa otteessa rimpuilevalle Suomelle ranskalainen kulttuuripropaganda toimi voimaantumisen välineenä. AFH on näin myös oiva esimerkki kolonialismin mustavalkoisia määrittelyjä pakenevasta moniulotteisesta olemuksesta.

Ystävyysseuratoiminnan hiipuminen ja uusi nousu

Marie de Verneuil menehtyi toukokuun lopussa 1897 epäonnistuneen kurkkuleikkauksen vuoksi 38 vuoden iässä. Kasvaimesta tai kilpirauhasen ongelmista kärsinyt Verneuil oli lähtenyt hoidattamaan itseään Berniin kirurgian professori Emil Theodor Kocherin (1841–1917) luo. Kocher, joka vastaanotti vuonna 1909 Nobelin fysiologian tai lääketieteen palkinnon kilpirauhasen fysiologian, patologian ja kirurgian parissa tekemästään työstä ei valitettavasti onnistunut pelastamaan Marie de Verneuil'tä. Suomalainen frankofilia menetti valovoimaisen persoonan ja Verneuil'n poismeno koitui myös ensimmäiseksi takaiskuksi AFH:lle. Toinen koettiin pian seuraavana vuonna, kun lehtori Biaudet siirtyi niin ikään ajasta ikuisuuteen.

Helsingin haarajaosto lopetti toimintansa virallisesti 1914, ja neljä vuotta myöhemmin sen jäänteet sulautettiin osaksi Club franco-anglais'ta ja sen alaosastoa Section françaisea. Vuonna 1924 tapahtui toinen fuusio Société France-Finlande -nimiseen yhdistykseen. AFH:n perintö on elänyt aina vuodesta 1936 alkaen yhä edelleen toimivassa Cercle franco-finlandais de Helsinki -yhdistyksessä. Suomi-Ranska yhdistys perustettiin puolestaan vuonna 1947 taidemaalari Eero Snellmanin aloitteesta elvyttämään maiden välisiä kulttuurisuhteita. Samoihin aikoihin solmittiin uudelleen virallinen yhteistyösopimus myös AF:n kanssa. Ystävyysseuratoiminnan maantieteellisen laajenemisen ja vahvistumisen myötä yhdistys muutettiin liittomuotoiseksi 1996.

FT Rose-Marie Peake
Tampereen yliopisto

Kirjallisuutta:

François Chaubet, "L'Alliance française ou la diplomatie de la langue (1883–1914)." *Revue historique* 4 (2004), 763–785.

Janet Horne, "To Spread the French Language Is to Extend the Patrie." *French Historical Studies* 40:1 (2017), 95-127.

Rose-Marie Peake, "Marie de Verneuil: Intellektuellin ranskattaren elämä ja toiminta 1800-luvun lopun Helsingissä." Teoksessa Outi Merisalo, Sini Sovijärvi & Heta Aali (toim.), *Ranska Helsingissä 1890–2020*. Artemisia 2021 (tulossa, nettiversio: <https://cerclehelsinki.fi/wp-content/uploads/2021/01/MARIE-DE-VERNEUIL-FI-FR-R-M-Peake-010221.pdf>).

Kristina Ranki, *Isänmaa ja Ranska. Suomalainen frankofilia 1880–1914. Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk*, 169. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Suomen Tiedeseura 2007.